

**Wprowadzenie  
do międzynarodowych  
stosunków wojskowych**

**International  
military relations.  
Introduction**

Ryszard Korzeniowski

**International  
military relations.  
Introduction**

Olsztyn 2018

Ryszard Korzeniowski

# **Wprowadzenie do międzynarodowych stosunków wojskowych**

Olsztyn 2018

**Recenzenci**

Gen. dyw. w st. spocz. prof. zw. dr hab. Bolesław Balcerowicz

Płk. w st. spocz. dr inż. Eugeniusz Nikulin

**Redakcja wydawnicza**

Hanna Królikowska

**Skład**

Bożena Chmielewska

**Projekt okładki**

Pracownia Wydawnicza „Elset”

**ISBN 978-83-89559-94-4**

© Copyright by Instytut Nauk Politycznych  
Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

**Wydawca**

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Instytut Nauk Politycznych

**Druk i oprawa**

Zakład Poligraficzny

Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

# Spis treści

WSTĘP.....	9
ROZDZIAŁ 1.	
ZNACZENIE STOSUNKÓW WOJSKOWYCH W OBSZARZE STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH.....	13
1.1. Istota, geneza i charakterystyka współczesnych stosunków międzynarodowych.....	13
1.2. Pojęcie i istota międzynarodowych stosunków wojskowych.....	16
1.3. Instrumenty wojskowe w stosunkach międzynarodowych i wpływ czynnika wojskowego na ich przebieg .....	19
1.4. Evolucja znaczenia roli sił zbrojnych, siły militarnej i przemocy zbrojnej w stosunkach międzynarodowych.....	20
ROZDZIAŁ 2.	
ROLA I MIEJSCE SIŁ ZBROJNYCH W PAŃSTWIE.....	32
2.1. Zasadnicze pojęcia i definicje .....	32
2.2. Rola, miejsce i zadania sił zbrojnych w państwie.....	41
2.3. Funkcje sił zbrojnych w państwie .....	49
ROZDZIAŁ 3.	
TYPY, RODZAJE I STRUKTURY SIŁ ZBROJNYCH .....	57
3.1. Typy sił zbrojnych .....	57
3.2. Rodzaje sił zbrojnych i rodzaje wojsk.....	62
3.3. Rola sztabów w systemie dowodzenia sił zbrojnych.....	76
ROZDZIAŁ 4.	
KONTROLA NAD SIŁAMI ZBROJNYMI W PAŃSTWACH DEMOKRATYCZNYCH I AUTORYTARNYCH .....	85
4.1. Geneza kontroli państwa nad siłami zbrojnymi (armią).....	85
4.2. Klasyfikacja cywilnej kontroli nad siłami zbrojnymi .....	87
4.3. Kontrola nad armią w państwach demokratycznych.....	89
4.4. Stosunki cywilno-wojskowe (CIMIC). Wsparcie przez państwo-gospodarza (HNS) .....	93
4.5. Cywilna kontrola i zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej .....	102
4.6. Kontrola nad siłami zbrojnymi w państwach niedemokratycznych.....	117
4.7. Wojskowe zamachy stanu. Rządy wojskowe .....	119

## ROZDZIAŁ 5.

SIŁY ZBROJNE WYBRANYCH PAŃSTW ŚWIATA .....	131
5.1. Czynniki determinujące kształt i charakter sił zbrojnych .....	131
5.2. Siły zbrojne USA .....	137
5.3. Siły zbrojne Wielkiej Brytanii .....	139
5.4. Siły zbrojne Francji .....	142
5.5. Siły zbrojne Federacji Rosyjskiej.....	145
5.6. Siły zbrojne Szwajcarii .....	157
5.7. Siły zbrojne Turcji.....	159
5.8. Siły zbrojne Izraela .....	164

## ROZDZIAŁ 6.

SIŁY ZBROJNE W KONFLIKTACH ZBROJNYCH I WOJNACH.....	179
6.1. Istota kryzysu i konfliktu zbrojnego .....	179
6.2. Konflikt zbrojny .....	182
6.3. Konflikty zbrojne we współczesnym środowisku bezpieczeństwa .....	186
6.4. Definiowanie istoty wojny, jej przyczyn i miejsca w międzynarodowych stosunkach wojskowych .....	191
6.5. Klasyfikacja wojen .....	198
6.6. Wojny współczesne .....	214
6.7. Wojny przyszłości .....	221

## ROZDZIAŁ 7.

SIŁY ZBROJNE W OPERACJACH POKOJOWYCH I STABILIZACYJNYCH INNYCH NIŻ WOJENNE .....	235
7.1. Historia działalności wielonarodowych sił wojskowych.....	235
7.2. Podstawy prawne, istota, definicje i zasady operacji/misji pokojowych, prowadzonych pod auspicjami ONZ.....	237
7.3. Operacje (misje pokojowe) prowadzone przez NATO .....	245
7.4. Operacje pokojowe OBWE .....	248
7.5. Operacje pokojowe prowadzone przez Unię Europejską.....	250
7.6. Kierowanie i dowodzenie siłami w operacjach (misjach) pokojowych.....	258

## ROZDZIAŁ 8.

SOJUSZE POLITYCZNO-MILITARNE I KOALICJE.....	273
8.1. Pochodzenie sojuszy i koalicji.....	273
8.2. Definicje, cele i funkcje sojuszy .....	274
8.3. Warunki i zasady tworzenia sojuszy .....	277
8.4. Typologia sojuszy polityczno-militarnych.....	280
8.5. Sojusz Północnoatlantycki – geneza i główne zobowiązania .....	286

---

8.6. Struktura NATO – zasadnicze elementy .....	289
8.7. Funkcjonowanie NATO po zakończeniu „zimnej wojny” .....	297
8.7.1. Rozszerzenie funkcjonalne .....	298
8.7.2. Instytucjonalizacja współpracy w zakresie bezpieczeństwa i stabilności z państwami spoza Sojuszu .....	303
8.7.3. Rozszerzanie geograficzne (przyjęcie nowych państw członkowskich).....	322
8.8. Sojusz a koalicja .....	325
8.9. Sojusz polityczno-militarny a inne organizacje bezpieczeństwa zbiorowego.....	327
ROZDZIAŁ 9.	
PROBLEMATYKA ZBROJEŃ I ROZBROJENIA .....	335
9.1. Zasadnicza terminologia i geneza procesu rozbrojeniowego .....	335
9.2. Porozumienia w zakresie zbrojeń jądrowych.....	339
9.3. Ograniczenia i redukcje zbrojeń jądrowych (dialog strategiczny) ZSRR/Rosja – USA .....	347
9.4. Zakaz użycia broni biologicznej (bakteriologicznej) i chemicznej .....	354
9.5. Porozumienia dotyczące broni konwencjonalnej .....	360
9.6. Środki budowy zaufania i bezpieczeństwa.....	372
ROZDZIAŁ 10.	
MIEJSCE I ROLA DYPLOMACJI WOJSKOWEJ W MIĘDZYNARODOWYCH STOSUNKACH WOJSKOWYCH.....	383
10.1. Geneza dyplomacji.....	383
10.2. Powstanie i rozwój dyplomacji w Polsce .....	385
10.3. Pojęcie i istota dyplomacji .....	389
10.4. Dyplomacja wojskowa w międzynarodowych stosunkach wojskowych .....	392
ROZDZIAŁ 11.	
PRZEMYSŁ ZBROJENIOWY. BUDŻETY WOJSKOWE I HANDEL BRONIĄ.....	421
11.1. Przemysł zbrojeniowy – istota i funkcje.....	421
11.2. Kompleks wojskowo-przemysłowy .....	423
11.3. Budżet obronny, wojskowy i handel bronią.....	424
11.4. Przemysł zbrojeniowy (obronny) w Polsce – stan aktualny i perspektywy .....	444
ZAKOŃCZENIE .....	471

BIBLIOGRAFIA .....	476
WYKAZ SKRÓTÓW .....	485
WYKAZ RYCN .....	486
WYKAZ TABEL .....	486



## WSTĘP

Stosunki wojskowe (militarne) między państwami stanowią w ujęciu historycznym jeden z najwcześniej rozwiniętych rodzajów stosunków międzynarodowych. Stosunki te zarówno w przeszłości, jak i współcześnie nie występują w izolacji od innych rodzajów stosunków międzynarodowych. Najczęściej są one podporządkowane oddziaływaniom politycznym i w tym sprzężeniu określa się je przeważnie jako stosunki wojskowo-polityczne. Międzynarodowe stosunki wojskowe można określić jako rodzaj stosunków społecznych, obejmujących wszelkie formy współpracy wojskowej między państwami i organizacjami międzynarodowymi, których zasadniczym celem jest zapewnienie szeroko pojmowanego bezpieczeństwa podmiotów w procesie międzynarodowym.

W programie studiów w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie na kierunku Bezpieczeństwo narodowe, obok prowadzonych innych przedmiotów, obecne są wykłady i ćwiczenia z przedmiotu Międzynarodowe stosunki wojskowe.

O wydaniu niniejszej publikacji przeważyło dążenie do opracowania kompletnej pomocy dydaktycznej do przedmiotu Międzynarodowe stosunki wojskowe. Autor po kilku latach prowadzenia tego przedmiotu uświadomił sobie, że studentom, którzy po raz pierwszy mają do czynienia z tematyką wojskową, nieodzowne jest wsparcie w postaci pozycji książkowej. Warto w tym kontekście dodać, że bibliografia z tej problematyki nie jest zbyt liczna, a ponadto rozproszona. Brakuje publikacji przystającej do programu studiów i karty (sylabusu) przedmiotu. Niniejsze opracowanie w znacznym stopniu wypełnia tę lukę.

**Zasadniczym celem niniejszego podręcznika akademickiego jest usystematyzowanie wiedzy o istotnych kwestiach, dotyczących militarnych aspektów międzynarodowych stosunków wojskowych w ujęciu interdyscyplinarnym, obejmującym zagadnienia z zakresu historii myśli politycznej, historii wojskowości, socjologii, a przede wszystkim współczesnych studiów strategicznych i studiów nad bezpieczeństwem.**

W warstwie metodologicznej podręcznika zastosowano metodę krytycznego badania literatury przedmiotu i materiałów źródłowych.

Publikacja składa się ze spisu treści, wstępu, jedenastu rozdziałów merytorycznych, zakończenia i bibliografii.

**Rozdział pierwszy**, poświęcony sferze terminologicznej, wyjaśnia znaczenie stosunków wojskowych w obszarze stosunków międzynarodowych. Uwagą skoncentrowano na istocie, genezie i charakterystyce współczesnych stosunków międzynarodowych. Przedstawiono też pojęcie międzynarodowych stosunków wojskowych oraz metody i instrumenty w nich stosowane. Ponadto zaprezentowano ewolucję znaczenia sił zbrojnych i przemocy zbrojnej w stosunkach międzynarodowych.

**W rozdziale drugim** opisano istotę, rolę i miejsce sił zbrojnych w państwie. Omówiono zasadnicze pojęcia i definicje związane z siłami zbrojnymi. Wyszczególniono też funkcje sił zbrojnych.

**Kolejny, trzeci rozdział** poświęcony jest zagadnieniom dotyczącym typów, rodzajów i struktur sił zbrojnych. Rozdział zamykają kwestie związane ze znaczeniem sztabów w systemie dowodzenia siłami zbrojnymi.

**W rozdziale czwartym** autor koncentruje rozważania wokół problematyki kontroli nad siłami zbrojnymi w państwach demokratycznych i autorytarnych. Wyjaśnia genezę kontroli państwa nad siłami zbrojnymi. Następnie omawia klasyfikację cywilnej kontroli nad armią. Sporo miejsca w tym rozdziale poświęcono kontroli nad armią w państwach demokratycznych oraz stosunkom cywilno-wojskowym (CIMIC) i wsparciu przez państwo-gospodarza (HNS). Zaprezentowano zagadnienia cywilnej kontroli i zwierzchnictwa nad Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej. Na zakończenie rozdziału przedstawiono problematykę kontroli nad siłami zbrojnymi w państwach niedemokratycznych oraz zagadnienia dotyczące wojskowych zamachów stanu.

**Rozdział piąty** odnosi się do sił zbrojnych wybranych państw świata. Scharakteryzowano w nim czynniki determinujące kształt i charakter armii oraz siły zbrojne wybranych państw świata: USA, Wielkiej Brytanii, Francji, Federacji Rosyjskiej, Szwajcarii, Turcji i Izraela.

Konflikt zbrojny i wojnę, a także rolę w nich sił zbrojnych opisano **w rozdziale szóstym**. Podjęto w nim także próbę wyjaśnienia istoty kryzysu i konfliktu zbrojnego. Poddano analizie konflikty zbrojne we współczesnym środowisku bezpieczeństwa. Zdefiniowano istotę wojny, wskazano jej przyczyny i miejsce w międzynarodowych stosunkach wojskowych. Szczegółowo przedstawiono typologię wojen z uwzględnieniem m.in. różnicowanych form i kryteriów. Znaczącą część tego rozdziału stanowią rozważania o wojnach współczesnych i wojnach przyszłości.

**Rozdział siódmy** podejmuje problematykę udziału sił zbrojnych w operacjach pokojowych i stabilizacyjnych oraz innych niż wojenne. Rozdział

rozpoczynają zagadnienia, związane z historią działalności wielonarodowych sił wojskowych. Następnie zaprezentowano podstawy prawne, istotę, definicje i zasady operacji/misji pokojowych, prowadzonych pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ). Sporo miejsca w tym rozdziale zajmuje opis operacji (misji pokojowych), prowadzonych przez NATO i operacji pokojowych Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE). Rozdział zamykają kwestie operacji pokojowych, prowadzonych przez Unię Europejską oraz kierowania i dowodzenia siłami w operacjach (misjach) pokojowych.

Kwestie dotyczące sojuszy polityczno-militarnych i koalicji omówiono **w rozdziale ósmym**. Uwagę skoncentrowano na przedstawieniu genezy sojuszy i koalicji, a także celów, funkcji, warunków i zasad tworzenia sojuszy. Zaprezentowano typologię sojuszy polityczno-militarnych. Wskazano na genezę i główne zobowiązania Sojuszu Północnoatlantyckiego. Zaprezentowano zasadnicze elementy struktury NATO. Dużo miejsca w tym rozdziale poświęcono funkcjonowaniu NATO po zakończeniu „zimnej wojny” ze szczególnym uwzględnieniem rozszerzania funkcjonalnego, instytucjonalizacji współpracy w zakresie bezpieczeństwa i stabilności z państwami spoza Sojuszu oraz rozszerzania geograficznego (przyjęcia nowych państw członkowskich). Rozdział zamykają zagadnienia dotyczące różnic między sojuszem a koalicją oraz roli sojuszu polityczno-militarnego w nawiązaniu do innych organizacji bezpieczeństwa zbiorowego.

**Rozdział dziewiąty** analizuje problematykę zbrojeń i rozbrojenia. Na początku omówiono kwestie związane z terminologią i genezą procesu rozbrojeniowego. Następnie przedstawiono założenia porozumień w zakresie zbrojeń jądrowych oraz istotę procesu ograniczenia i redukcji zbrojeń jądrowych (dialogu strategicznego) ZSRR/Rosja – USA. Ponadto odniesiono się do problematyki zakazu użycia broni biologicznej (bakteriologicznej) i chemicznej oraz porozumień dotyczących broni konwencjonalnej. Zaprezentowano także środki budowy zaufania i bezpieczeństwa.

**Rozdział dziesiąty** przedstawia genezę oraz powstanie i rozwój dyplomacji w Polsce. Zaprezentowano też jej istotę. Wskazano na zakres podmiotowy i przedmiotowy dyplomacji wojskowej, podlegające znaczącej ewolucji po zakończeniu „zimnej wojny”. Ukazano również nowe obszary aktywności dyplomatycznej wojskowych oraz nowe funkcje tej dyplomacji, np. monitorowanie sytuacji kryzysowych czy promowanie przemysłu zbrojeniowego własnego państwa.

W ostatnim, **jedenastym rozdziale** autor koncentruje uwagę na problematyce przemysłu zbrojeniowego, jego istocie i funkcji. Objasnia też kompleks wojskowo-przemysłowy. Znaczącą część tego rozdziału poświęcono budżetowi obronnemu i wojskowemu oraz handlowi uzbrojeniem. Rozdział zamykają kwestie związane z przemysłem zbrojeniowym w Polsce, jego stanem aktualnym i perspektywami.

Podstawę źródłową opracowania stanowią dokumenty uczestników międzynarodowych stosunków wojskowych. Wykorzystano również materiały źródłowe, poświęcone myśli wojskowej, sztuce wojennej, wojnom i konfliktom zbrojnym, siłom zbrojnym, sojuszom polityczno-wojskowym, przemysłowi zbrojeniowemu oraz teorii i praktyce bezpieczeństwa narodowego, międzynarodowego i militarne.

Książka, jak na podręcznik akademicki przystało, ma konstrukcję ułatwiającą przyswajanie wiedzy. Poszczególne rozdziały mają podobny układ. Tekst wzbogacono wyróżnieniami, tabelami i rysunkami. Każdy rozdział kończy się słowami kluczowymi, pytaniami i zagadnieniami kontrolnymi oraz wskazówkami bibliograficznymi, które mają posłużyć bardziej dociekliwemu czytelnikowi do pogłębienia studiów nad problematyką międzynarodowych stosunków wojskowych. Autor wyraża nadzieję, iż niniejsza publikacja będzie stanowić znaczącą wartość poznawczą i użytkową.

Ostateczny kształt podręcznika zawdzięczam życzliwości, wsparciu i cennym wskazówkom Pana prof. zw. dr. hab. Arkadiusza Żukowskiego – Dyrektora Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i Prezesa Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, któremu szczególnie chciałbym złożyć serdeczne podziękowania.

Za merytoryczną ocenę, wnikliwość oraz konstruktywne uwagi, które pozwoliły na znaczne udoskonalenie opracowania przed publikacją, serdecznie dziękuję recenzentom: Panu gen. dyw. w st. spocz. prof. zw. dr. hab. Bolesławowi Balcerowiczowi oraz Panu płk. w st. spocz. dr. inż. Eugeniuszowi Nikulinowi.